

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізико-математичний
Кафедра методики викладання фізики та
дисциплін технологічної освітньої галузі

«Затверджую»

Проректор з науково-педагогічної роботи

_____ В.В.Кобильник

« _____ » _____ 2016 р.

ПРОГРАМА

ВИРОБНИЧОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

для студентів 4 курсу
з галузі знань 0402 Фізико-математичні науки
за напрямом 6.040203 Фізика*

Програму укладено:

Атаманчук П.С., д.п.н., професор

Панчук О.П. к.п.н., доцент

Поведа Т.П., к.п.н., доцент

Чорна О.Г., ст. викладач

Ухвалено методичною радою
фізико-математичного факультету

Протокол № 1 від 29.08.2016 р.
Голова науково-методичної ради

_____ *Атаманчук П.С.*

Обговорено і затверджено
на засіданні кафедри *МВФ та ДТОГ*

Протокол № 1 від 29.08.2016 р.
Завідувач кафедри

_____ *Атаманчук П.С.*

1. Вступ

Програма виробничої педагогічної практики студентів-бакалаврів фізико-математичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка складена у відповідності з “Положенням про проведення практики студентів у вищих навчальних закладах України”, затвердженим наказом Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 р. № 93 і зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 30 квітня 1993 р. за № 35. В основу розробки даної програми покладено наступні методичні та нормативні матеріали:

1. *Методичні* рекомендації по складанню програм практики студентів вищих навчальних закладів / Укладачі О.Є.Пантелеймонов і Л.М.Кохановський. — К.: МО України, 1995. — 12 с.

2. *Методичні* рекомендації з педагогічної практики студентів старших курсів (методичний аспект) /Укладачі Н.І.Бичкова, Н.О.Бражник. — К.: КДЛУ, Ленвіт, 1998. — 44 с.

3. *Абдуллина О.А., Загряжкіна Н.Н.* Педагогическая практика студентов: Учебное пособие для студентов пед. ин-тов. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Просвещение, 1989. — 175 с.

4. *Концепція* державного стандарту загальної середньої освіти в Україні та проект базового навчального плану середньої загальноосвітньої школи. — К.: ВВП “Компас”, 1996. — 15 с.

5. *Жук Ю.О.* Нові підходи до аналізу навчальних планів в умовах альтернативної освіти //Фізика та астрономія в школі. — 1998. — № 3. — С. 7-10.

6. *Матрос Д.Ш.* Составление учебного плана в школе //Сов. пед. — 1991. — № 12. — С. 56-61.

7. *Матеріали* Всеукраїнської науково-практичної конференції “Стандарти загальної середньої освіти. Проблеми, пошуки, перспективи”. 25-26 червня 1996 р. — К.: ІЗМН, 1996. — 136 с.

8. *Абдуллина О.А.* Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. — М.: Просвещение, 1990. — 141 с.

9. *Аллак Ж.* Приоритеты в сфере образования //Сов. пед. — 1991. — № 11. С. 121-127.

10. *Антропова М.В., Манке Г.Г.* Дифференцированное обучение: педагогическая и физиолого-гигиеническая оценка //Педагогика. — 1992. — № 9-10. — С. 23-28.

11. Програма та методичні поради з педагогічної практики студентам 4-5 курсів фізико-математичного факультету /Атаманчук П.С., Смержевський Л.О., Щирба В.С., Федорчук Е.І., Дуткевич Т.В. — К.-П.: К-ПДПУ, інформаційно-видавничий відділ, 2000. — 52 с.

Чинна програма адресується майбутнім учителям з таких спеціальностей: “Педагогіка і методика середньої освіти: Фізика та основи інформатики”, “Педагогіка і методика середньої освіти: Фізика і технології навчання” і кваліфікацій з безпеки життєдіяльності людини та астрономії.

Тривалість педагогічної практики: **6 тижнів** (8 семестр) 9 кредитів ECTS, 324 год.

Форма підсумкового контролю екзамен, який приймає випускова кафедра МВФ та ДТОГ.

Студент-практикант перебуває в школі впродовж повного робочого дня, дотримується Статуту школи, підпорядкований і виконує всі розпорядження дирекції школи.

Щотижневе педагогічне навантаження студента-практиканта складає не менше 30 год. Пропорції розподілу цих годин за спеціальностями та кваліфікаціями узгоджуються із сіткою годин, виділених на вивчення відповідних навчальних дисциплін у навчальних планах середнього навчального закладу та вузу.

База для проведення педагогічної практики студентів: загальноосвітні школи м. Кам'янця-Подільського та, як виняток, згідно рішення випускової кафедри, за місцем проживання студента за умови його подальшого працевлаштування.

2. Цілі і завдання педагогічної практики

У системі професійної підготовки педагогічних кадрів важлива роль відводиться педагогічній практиці. Вона є органічною частиною навчально-виховного процесу в педагогічному вузі і озброює студентів початковим досвідом професійної педагогічної діяльності. Під час педагогічної практики створюються всі необхідні умови як для практичної реалізації всіх знань, умінь та навичок студентів, набутих з психолого-педагогічних, фізико-математичних, медико-гігієнічних та суспільствознавчих предметів, так і для розвитку індивідуальних педагогічних здібностей кожного з них.

Мета педагогічної практики

Метою педагогічної практики студентів-бакалаврів є розвиток у студентів умінь здійснювати діяльність з навчання фізики, умінь поєднувати теоретичні знання майбутніх учителів з педагогіки, психології та методик викладання відповідних дисциплін з практичною діяльністю навчання і виховання учнів; забезпечення практичного пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та оволодіння способами її організації, вміння вирішувати конкретні психолого-педагогічні та методичні завдання згідно з умовами педагогічного процесу; виховання у студентів потреби систематично поновлювати свої знання і творчо застосовувати їх у практичній діяльності.

Студенти мають оволодіти системою професійних умінь у процесі проведення навчально-виховної та дослідницької роботи в 5-9 класах під час педагогічної практики.

Завдання педагогічної практики

Закріплення, поглиблення і збагачення суспільно-політичних, психолого-педагогічних і спеціальних знань, їх застосування при розв'язуванні конкретних педагогічних завдань.

Формування і розвиток у майбутніх вчителів фізики, безпеки життєдіяльності, астрономії педагогічних умінь і навичок та професійно значущих якостей особистості.

Виховання у студентів стійкого інтересу до професії вчителя, потреби в педагогічній самоосвіті.

Вироблення творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності.

Розвиток у студентів уміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз та об'єктивну самооцінку своєї педагогічної діяльності.

Ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи в школі, з передовим педагогічним досвідом.

3. Зміст педагогічної практики

За час педагогічної практики студенти знайомляться із структурою навчального закладу, організацією навчально-виховного процесу в ньому, здійсненням керівництва навчально-виховною роботою шляхом бесід з адміністрацією, вчителями, класними керівниками, організаторами дитячих справ. Студенти аналізують плани роботи школи, календарні плани вчителів, плани виховної роботи класних керівників, плани роботи факультативів, гуртків, розклад навчальних занять, вивчають матеріальну базу навчального закладу, знайомляться з особовими справами учнів, класними журналами, відвідують та аналізують уроки та позакласні заходи.

Результати ознайомлення з педагогічним процесом у навчально-виховному закладі студенти фіксують у щоденнику педагогічної практики.

Планування навчально-виховної діяльності

У перші дні педагогічної практики студенти вивчають навчальні програми, календарні, тематичні й поурочні плани вчителів фізиків, плани виховної роботи класу та школи, гурткової роботи. На основі вивчених документів студент-практикант разом з керівниками практики від університету та навчального закладу складає індивідуальний план на весь період практики, який включає:

- початковий етап педагогічної практики (перший тиждень);
- навчальну роботу в період практики з основної спеціальності;
- позакласну роботу з фаху;
- виховну роботу з класом;
- методичну роботу;
- науково-дослідну роботу.

План записується в щоденник педагогічної практики і затверджується керівниками практики в кінці першого тижня практики (зразок оформлення індивідуального плану див. **Додаток 1**).

Навчальна робота з фаху

Особливістю цієї практики є те, що студент вперше приступає до безпосереднього виконання функції вчителя відповідного фаху. На цьому етапі його професійної підготовки потрібна кваліфікована допомога як викладачів фахових кафедр, так і вчителів школи, яка сприяла б творчому використанню студентом набутих теоретичних знань, досвіду з безвідривної практики й кращого досвіду вчителів школи.

Студенти IV курсу проходять практику в 7-9 класах загальноосвітніх шкіл міста Кам'янця-Подільського.

В період підготовки до роботи в школі і протягом першого тижня практики студент повинен ознайомитись з основною методичною літературою для даного класу, з плануванням навчально-виховної роботи в класі. Протягом першого тижня студент відвідує всі уроки в своєму класі, в результаті чого вивчає

учнівський колектив. В цей же час складається індивідуальний план роботи студента на весь період практики.

Під час практики студент повинен:

- в школу приходити своєчасно, акуратно одягненим, охайним;
- бути в школі протягом всього робочого дня (6 годин), підпорядковуючи свою роботу прийнятому в школі розпорядку і режиму;
- точно і своєчасно виконувати всі передбачені індивідуальним планом заходи, добросовісно виконувати всяку роботу;
- бути ввічливим у спілкуванні з вчителями і студентами та уважними до учнів.

Однією з головних ділянок роботи студента під час практики є проведення уроків. Практика на IV курсі є виробничою. Студент повинен навчитися планувати уроки, чітко визначати мету уроку і методи її досягнення; провести не менше 10 уроків різних типів (вивчення нового матеріалу, самостійна робота учнів, вправи, контроль знань і інше).

Діяльність студентів-бакалаврів курсу

1. Ознайомлення з навчально-виховною роботою школи, з характером навчально-виховного процесу в прикріпленому класі, з роботою вчителя фізики

– відвідування всіх уроків і виховних заходів у прикріпленому класі з метою вивчення учнівського колективу в цілому і психологічних особливостей окремих учнів. Аналіз відвіданих уроків і виховних заходів;

– детальне вивчення навчальних програм та планів (календарного, тематичного та поурочного, гурткової роботи, виховної роботи, класного керівника), особових справ учнів, щоденників, класних журналів, зошитів для контрольних робіт; психологічних аспектів навчально-виховної діяльності: вікових та індивідуальних особливостей дітей, особливостей пізнавальної діяльності учнів, мотивації, педагогічного спілкування та мікроклімату, рівня розвитку колективу;

– складання індивідуального плану роботи на період практики.

2. Підготовка і проведення не менше 10 уроків з фаху з використанням різних методів, прийомів, форм і засобів навчальної роботи.

Для забезпечення високого ідейно-теоретичного і науково-методичного рівня викладання необхідно:

– проаналізувати теми, розділи навчальної програми і вивчити зміст підручників;

– ознайомитися з рекомендаціями методичної літератури;

– підготувати і перевірити необхідні наочні посібники, прилади і обладнання;

– виготовити необхідні наочні посібники, прилади і обладнання;

– продумати всі етапи уроку і вибрати найбільш ефективні прийоми роботи;

– скласти детальний конспект уроку, який перевіряється вчителем і затверджується методистом.

3. Вивчення організації факультативних занять з учнями, проведення 3-4 таких занять.

4. Підготовка і проведення позакласної роботи з фаху:

– додаткових занять із слабовстигаючими учнями;

– перевірка учнівських робочих зошитів;

- проведення заняття предметного гуртка, вечора з фаху, навчальної екскурсії, предметного тижня;
 - підготовка учнів до фізичної олімпіади.
- 5.** Проведення позанавчальної виховної роботи в класі:
- вивчення рівня вихованості учнів; згуртованості колективу класу;
 - проведення фронтальних і групових виховних заходів (бесід, диспутів, екскурсій, колективних творчих справ, класних годин, вечорів, конкурсів тощо (не менше 5);
 - індивідуальна виховна робота з педагогічно занедбаними школярами;
 - допомога класному керівникові в організації чергувань у класі та школі, у підтриманні дисципліни, контролі за відвідуванням уроків тощо;
 - робота з батьками (відвідування учнів удома, індивідуальні бесіди з батьками, участь у проведенні батьківських зборів).
- 6.** Відвідування та аналіз позакласних виховних заходів, що проводяться вчителями школи та студентами-практикантами.
- 7.** Ознайомлення з веденням класного журналу, допомога класному керівникові у перевірці учнівських щоденників.
- 8.** Участь у методичній роботі: педагогічній раді, засіданні методичного об'єднання, предметної кафедри, об'єднання класних керівників.
- 9.** Систематичний аналіз своєї практичної діяльності і досвіду навчально-виховної роботи школи у щоденнику педагогічної практики.
- 10.** Виконання науково-методичних та психолого-педагогічних досліджень, накопичення емпіричного матеріалу для рефератів, наукових повідомлень, доповідей, курсових та дипломних робіт.

Права та обов'язки студента-практиканта

1. Студент-практикант зобов'язаний сформулювати в учнів накреслені у Програмі навички та вміння щодо оволодіння змістом шкільного курсу фізики.
2. Практикант проводить свою діяльність згідно з вимогами Статуту школи, правилами внутрішнього розпорядку, виконує розпорядження адміністрації школи, вчителів та керівників педпрактики.
3. Студент-практикант має право вносити пропозиції щодо вдосконалення навчально-виховного процесу, організації педпрактики, брати участь у конференціях та нарадах.
4. Студент-практикант має право одержувати консультації вчителя та методиста з усіх питань проведення педагогічної практики.
5. Студент-практикант має право користуватися бібліотекою школи, навчальними кабінетами, навчальними посібниками.
6. Один із студентів-практикантів призначається старостою групи з педпрактики.
7. Упродовж педагогічної практики студент працює в школі повний робочий день.

3.1. Індивідуальні завдання

Науково-дослідницька робота студента-практиканта

Під час педагогічної практики студенти виконують дослідницьку роботу, яка проводиться у психологічному, педагогічному та методичному напрямках.

Проведення психолого-педагогічних досліджень студентами реалізується у виконанні індивідуальних завдань дослідницького характеру. Тема дослідницької роботи вказується в індивідуальному плані студента-практиканта в розділі “Науково-дослідницька робота” (див. Додаток 1). Проведення невеликих, але конкретних досліджень сприятиме розвитку у майбутніх учителів необхідних умінь проводити психолого-педагогічні спостереження, аналізувати і узагальнювати педагогічні факти, використовувати дослідницькі методики, робити висновки, оформляти результати досліджень у вигляді повідомлень, доповідей, використовувати їх при написанні психолого-педагогічної характеристики учня (класу) та методичної розробки виховного заходу.

Тему індивідуального дослідницького завдання студенти-практиканти обирають в перші дні педагогічної практики. Після вибору теми студент опрацьовує необхідні літературні джерела, розробляє план і методику дослідження (тести, анкети, плани педагогічних спостережень, питання для бесід чи інтерв'ю тощо), обговорює їх з керівником педагогічної практики від кафедр педагогіки чи психології, домовляється з адміністрацією школи або класним керівником про час та форму експериментальних досліджень.

Дослідницькі завдання для студентів IV курсу з психології

Дослідницькі завдання спрямовані на вивчення міжособистісних відносин в учнівській групі. Напрями дослідницької тематики:

- 1) Соціально-психологічна структура класу (лідери, ізольовані, статеві та вікова диференціація тощо);
- 2) Особливості спілкування та спільної діяльності між учнями;
- 3) Особливості взаємовідносин класу з вчителями, іншими учнівськими групами;
- 4) Формування учнівського колективу.

Конкретизація дослідницької теми здійснюється студентом в його індивідуальному плані на 2-му етапі виконання психологічних завдань. При цьому він повинен врахувати результати первинного вивчення учнівської групи. За цими результатами та за порадою вчителя студент визначає особливо актуальні саме в даному класі проблеми, які і становлять основу його індивідуальної дослідницької теми.

З метою розробки теми студент обирає одну з психодіагностичних методик та проводить її в класі. Отримані результати використовує при написанні звіту про виконання психологічних завдань.

Дослідницькі завдання для студентів IV курсу з педагогіки

1. За допомогою тестів, анкет, спостережень вивчіть:
 - уміння учнів працювати з книгою;
 - інтерес до навчання взагалі і до конкретної дисципліни, яку ви викладаєте;
 - рівень відповідальності учнів класу у навчанні, у виконанні доручень;
 - рівень згуртованості колективу класу, здатність співпереживати, взаємно допомагати один одному;
 - інтерес учнів до позакласної роботи, рівень ініціативи та активності у проведенні позакласних заходів;

2. За допомогою спостережень, тестів, методу незакінченої розповіді вивчіть ціннісні орієнтації школярів:

- ставлення до Батьківщини, до її історії, культури, сучасних проблем;
- ставлення до державної символіки;
- ставлення до Конституції, законів України;
- ставлення до праці; до результатів праці;
- орієнтованість у світі професій;
- ставлення до однокласників;
- ставлення до старших;
- рівень піклування про молодших;
- моральний ідеал підлітків;
- сформованість моральних якостей.

Дослідницькі завдання для студентів IV курсу з методики навчання фізики

1. Методика формування понять в школі.
2. Вивчення передового досвіду вчителя фізики.
3. Система різних форм і методів роботи вчителя на уроці для підвищення ефективності вивчення фізики.
4. Система питань і вправ як засіб активізації розумової діяльності учнів.
5. Використання групової роботи в умовах проблемного навчання на уроках.
6. Проблемне і програмоване навчання на уроках.
7. Індивідуальна робота з невстигаючими учнями.
8. Організація самостійної роботи учнів на уроках.
9. Методика роботи з підручником на уроці.
10. Методика роботи з обдарованими учнями.
11. Психологічні основи формування в учнів природничо-математичних здібностей.
12. Методика використання ТЗН на уроках.
13. Створення проблемних ситуацій на уроках в V-IX класах.
14. Розвиток самоконтролю учнів на уроках.
15. Методика навчання учнів розв'язувати задачі.

Студенти IV курсу виконують курсові роботи з психології, педагогіки та фахових методик, тому дослідницькі завдання студентів-практикантів можуть бути безпосередньо пов'язані з темою курсової роботи, носити творчий характер, мати більший об'єм і глибину вивчення психолого-педагогічних фактів і явищ.

3.2. Заняття та екскурсії під час практики

Студент, готуючись до уроку, повинен:

- розуміти місце уроку в системі уроків даної теми, чітко передбачати мету уроку;
- ознайомитись зі змістом навчального матеріалу даного уроку за підручником;
- аналізувати методичну та іншу педагогічну літературу;
- скласти розгорнутий план уроку;
- погодити план уроку з вчителем і методистом;
- написати розгорнутий конспект уроку (схему конспекту див.у додатку 2);
- за два дні до уроку погодити конспект з вчителем і дати на затвердження методисту.

Студент, у якого конспект уроку не затверджений методистом, не може бути допущений до уроку.

Протягом першого тижня студент вибирає по одній-дві теми з кожного предмету своєї спеціальності і проводить всі уроки по цих темах.

Студенти повинні також відвідувати уроки в інших студентів, робити аналіз цих уроків і оцінювати їх (схему аналізу уроку і критерії оцінки уроків студентів див у додатку 3).

Відвідані уроки слід обговорювати і вести протоколи такого обговорення.

Студент повинен самостійно виготовляти наочні посібники до уроків, в тому числі прилади, установки, моделі. На виставку до підсумкової конференції він подає ці вироби.

Позакласну роботу з фаху слід розглядати в нерозривній єдності з усім навчально-виховним процесом як органічну частину заходів, спрямованих на озброєння учнів основами наук і виховання в них наукового світогляду.

Проведення позакласної роботи з фаху здійснюється на основі загальнопедагогічних принципів, а також тих, що відбивають його особливість. Саме в проведенні різних позакласних заходів з фаху вчитель має найбільше можливостей розкрити діалектичний характер фахової дисципліни, показати джерела її виникнення і рушійні сили її розвитку; наголосити на драматичних сторінках її історії, коли прогрес здобувався ціною справжнього героїзму окремих учених.

Під позакласною роботою з фаху розуміють необов'язкові систематичні заняття учнів з вчителем в позаурочний час. Слід розрізняти два види позакласної роботи з фаху:

- робота з учнями, які відстають від інших у вивченні програмного матеріалу (додаткові позакласні заняття);
- робота з учнями, які проявляють до вивчення природничо-математичних дисциплін підвищений, порівняно з іншими, інтерес і здібності.

Тому студент з перших днів практики має виявляти прогалини в знаннях учнів, планувати і проводити заняття з слабовстигаючими учнями, усуваючи ці прогалини. При цьому слід дотримуватись таких положень:

1. Додаткові заняття доцільно проводити з невеликими групами невстигаючих (по 3-4 учні в кожній); ці групи учнів повинні бути достатньо

однорідні як з точки зору прогалин, які є в знаннях учнів, так і з точки зору здібностей до навчання.

2. Слід максимально індивідуалізувати ці заняття.

3. Заняття з невстигаючими доцільно проводити не частіше одного разу в тиждень, закінчуючи заняття підсумковим контролем з виставленням оцінки по темі.

4. Необхідно постійно аналізувати причини відставання окремих учнів.

Для другого виду позакласної роботи з фаху — занять з учнями, які проявляють інтерес до вивчення дисциплін природничо-математичного циклу — характерні такі його форми:

1) предметні гуртки;

2) вікторини, конкурси, олімпіади;

3) вечори;

4) екскурсії;

5) предметні тижні.

В перші дні практики студент знайомиться з планом позакласної роботи вчителя фізики і на його основі заповнює розділ індивідуального плану “Позакласна робота з фаху”, де планує проведення занять фахового гуртка, навчальних екскурсій. Якщо тиждень фізики або вечір заплановано в школі на період практики, то студент бере участь в його підготовці і проведенні.

Під час практики студент має брати участь в підготовці учнів класу до олімпіади з фізики.

3.3. Навчальні посібники

1. *Абдуллина О.А., Загряжкіна Н.П.* Педагогическая практика студентов. — М.: Просвещение, 1989. — 175 с.
2. *Абдуллина О.А.* Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. — М.: Просвещение, 1990. — 141 с.
3. *Альманах психологических тестов /Сост. Р.Р.Римская.* — М., 1996.
4. *Амонашвили Ш.А.* Единство цели. — М., 1987.
5. Атаманчук П.С., Ляшенко О.І., Мендерецький В.В., Ніколаєв О.М. Методика і техніка навчального фізичного експерименту в старшій школі / Атаманчук П.С., Ляшенко О.І., Мендерецький В.В., Ніколаєв О.М. — Кам’янець-Подільський : Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. — 420 с.
6. *Баєв Б.Ф.* Психологічне вивчення учнів. — К., 1977.
7. *Бондаренко С.М.* Урок — творчество учителя. М., 1974.
8. *Боровский А.Б., Потапенко Т.М., Щекин Г.В.* Система методов профессиональной ориентации. Кн. 2. Методики профориентационной работы (приложение). — К., 1993.
9. *Чинні програми, підручники і навчальні посібники з фахових дисциплін.*
10. *Ильин Е.Н.* Рождение урока. М., 1986.
11. *Игнатенко М., Соколенко Л.* Прикладні задачі в курсі математики //Рідна школа. — 1997. — № 5. — С. 66-67.
12. *Коротков В.М.* Идущему на первые уроки. М., 1977.
13. *Кириллова Г.Д.* Теория и практика урока в условиях развивающего обучения. — М., 1980.

14. Ланіна І.Я. Позакласна робота з фізики. — К.: Рад. шк. 1983. — 206 с.
15. Ланина И.Я. Не уроком единым. Развитие интереса к физике. — М.: Просвещение, 1991. — 223 с.
16. Львова Ю.Л. Творческая лаборатория учителя. М., 1985.
17. Махмутов М.И. Современный урок. — М., 1985.
18. Методики викладання фахових дисциплін.
19. Онищук В.А. Урок в современной школе. — М. — Просвещение, 1981.
20. Опорні конспекти (Фізика. 8 клас) //Все для вчителя. — 1999. — № 17-18. — С. 51.
21. Оситина Л.Т. Психологические основы урока. — М., 1977.
22. Познавательные процессы и способности в обучении /Под ред. В.Д.Шадрикова. — М., 1990.
23. Польская О.Я. Психологический практикум в школе. — М., 1984.
24. Полякова Т.С. Анализ затруднений в практической деятельности начинающих учителей. — М., 1983.
25. Психологическая наука и педагогическая практика. — К., 1983.
26. Психологічна наука, вчитель, учень /За ред. В.І.Войтка. — К., 1979.
27. Психолого-педагогические аспекты учебного процесса в школе /Под. ред. С.Д.Максименко. — К., 1983.
28. Фридман Л.М. Педагогический опыт глазами психолога. — М., 1987.
29. Шаталов В.Ф. Точка опоры. М., 1987.
30. Яковлев М.Н., Сохор А.М. Методика и техника урока в школе. В помощь начинающему учителю. — М.: Просвещение, 1985.

3.4. Методичні рекомендації

Психологічне забезпечення навчально-виховної діяльності студента-практиканта.

Програма педагогічної практики передбачає підготовку і проведення студентами уроків з фаху, а також інших норм навчально-виховної роботи, що становить центральний компонент професійних обов'язків педагога. Психологічна підготовка студентів до виконання цих обов'язків включає актуалізацію знань, вмінь, навичок, отриманих в процесі вивчення психології, а також під час педагогічної практики на 2 і 3 курсах.

Окрім актуалізації вже набутого педагогічного досвіду, студенти оволодівають знаннями, вміннями, навичками психологічного забезпечення роботи педагога з учнівською групою.

Для досягнення даної мети студенти розв'язують наступні завдання:

- підбір та використання психодіагностичних методик по вивченню структури взаємовідносин між учнями класу та між учнями і вчителем;
- обробка та аналіз матеріалів, отриманих в результаті психодіагностики;
- використання результатів психодіагностики класних взаємовідносин для розробки пропозицій щодо роботи педагога з даною учнівською групою.

Студент звітує про виконану роботу, подаючи до захисту наступну документацію:

- звіт про вивчення учнівської групи;
- матеріали психодіагностики;

□ аналіз матеріалів психодіагностики.

Виконання психологічних завдань включає три етапи.

На першому студент на основі знань соціальної психології проводить первинне ознайомлення з класом, спостерігає за взаємовідносинами учнів, про що робить записи у щоденнику; вивчає журнал класу, визначаючи підгрупи учнів за успішністю, за інтересами, особливостями складу сім'ї; знайомиться із зошитами учнів, іншими їх роботами; встановлює контакт з вчителем та учнями.

На основі отриманих про клас знань, враховуючи поради вчителя, студент обирає відповідну психодіагностичну методику.

На 2-му етапі проводиться психодіагностична методика і обробляються її результати. Мета проведення методики полягає в отриманні поглиблених знань про соціально-психологічні особливості даного класу: соціально-психологічний клімат, рівень популярності учнів, задоволеність учнів відносинами з товаришами, їх симпатії та антипатії тощо.

На 3-му етапі узагальнюються дані про клас, отримані в ході його вивчення різними методами, а саме: спостереження, аналізу класних документів та робіт учнів, конкретної психодіагностичної методики, бесіди тощо. Для полегшення процесу узагальнення результатів студенти використовують “Орієнтовну схему звіту про вивчення учнівської групи”.

Доцільно ознайомити з отриманими результатами класного керівника, використати їх при організації виховної роботи з класом.

При розробці індивідуального плану виконання психологічних завдань студент може використати таку літературу:

1. *Альманах психологических тестов* /Сост. Римские Р.Р. и С.А. — М.: КСП, 1996. — 400 с.
2. *Аникеева Н.П.* Психологический климат в коллективе. — М.: Просвещение, 1989. — 224 с.
3. *Изучение личности школьника учителем* /Под. ред. З.И.Васильевой. — М.: Педагогика, 1991. — 136 с.
4. *Ишмуратов А.Т.* Конфликт і згода. — К.: Наукова думка, 1996. — 191 с.
5. *Коломинский Я.Л.* Психология детского коллектива. — Минск: Народная асвета, 1984. — 240 с.
6. *Корнев М.Н., Коваленко А.Б.* Соціальна психологія. — К., 1995. — 304 с.

Методична робота студента-практиканта

Цей вид діяльності студента-практиканта включає вивчення ним програм, підручників, посібників, підготовку методичних розробок уроків та виховних заходів, участь у засіданнях методичних об'єднань та предметних кафедр, вивчення передового педагогічного досвіду, підготовку матеріалів для методичного кабінету навчального закладу чи університету, участь в обговоренні уроків (написання протоколів, обговорення та аналізів уроків) та виховних заходів (аналіз і самоаналіз їх підготовки та проведення), участь у групових консультаціях і методичних конференціях, нарадах і семінарах, які проводяться груповим методистом і керівниками практики від кафедр педагогіки та психології.

Студенти за час проходження педпрактики мають вивчити досвід свого вчителя фізики і короткий зміст цього досвіду викласти у “Банку педагогічного досвіду”.

Важливим напрямом роботи студента-практиканта є ведення щоденника педагогічної практики. Робота над щоденником допомагає студенту осмислити особливості навчально-виховної роботи у конкретному навчальному закладі, класі, психологічні особливості конкретних учнів і класної групи в цілому, детально зафіксувати всю проведену за день роботу згідно індивідуального плану, визначити її позитивні моменти і недоліки, шляхи поліпшення своєї діяльності, фіксувати необхідні фактичні дані та думки для написання курсової чи дипломної роботи, проаналізувати досвід кращих вчителів і класних керівників, оцінити формування досвіду своєї педагогічної діяльності та діяльності товаришів; записати поради вчителя, класного керівника, методиста, педагога, психолога. Систематичне і детальне ведення щоденника дає багатий матеріал для написання звіту. Записи в щоденнику повинні робитись в окремому зошиті. Щодня, коротко і змістовно, відбиваючи основні події педагогічної практики, акуратно і грамотно, у довільній, зручній для студента формі. Порядок оформлення щоденника даний у додатку 11.

Позакласна виховна робота – це комплекс заходів, спрямованих на задоволення інтересів і потреб школярів, які організовують класні керівники та вчителі в позаурочний час.

За способами організації розрізняють **фронтальну** або **масову, групову** або **гурткову** та **індивідуальну** форми позанавчальної освітньо-виховної роботи з учнями.

Метою позакласної виховної роботи є набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування ним духовної культури народу, його національної ментальності, досягнення високої культури міжнародних взаємин, формування у молоді особистісних рис громадянина України, які включають у себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту.

Завдання позакласної виховної роботи:

- забезпечення умов для самореалізації особистості відповідно до її здібностей, суспільних та власних інтересів;
- відхід від уніфікації в процесі виховання, від орієнтації на “усередненого” вихованця;
- формування національної свідомості і людської гідності, любові до рідної землі, родини, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати;
- виховання правової культури: поваги до Конституції, законодавства України, державної символіки, знання та дотримання законів;
- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, старших, культури та історії рідного народу;
- формування мовної культури, оволодіння і вживання української мови;
- виховання духовної культури особистості та створення умов для вільного формування нею власної світоглядної позиції;
- утвердження принципів вселюдської моралі: правди, справедливості, милосердя, патріотизму, доброти та інших добродійностей;
- культивування кращих рис української ментальності — працелюбності, індивідуальної свободи, глибокого зв’язку з природою, толерантності, поваги до жінки;

- формування почуття господаря й господарської відповідальності, підприємливості та ініціативи, підготовка дітей до життя в умовах ринкових відносин;
- забезпечення повноцінного розвитку дітей і молоді, охорона й зміцнення їх фізичного, психічного та духовного здоров'я;
- формування соціальної активності та відповідальності особистості через включення її у процес державотворення, реформування суспільних стосунків;
- забезпечення високої художньо-естетичної культури, розвиток естетичних потреб і почуттів;
- вироблення екологічної культури людини, розуміння необхідності гармонії її відносин з природою;
- прищеплення глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями індивідуальної свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю;
- спонукання вихованців до активної протидії проявам аморальності, правопорушенням, бездуховності, антигромадській діяльності.

Орієнтовна програма виховної роботи включає такі **напрями** виховання учнів:

- формування національної свідомості і самосвідомості, патріотичне виховання;
- утвердження принципів вселюдської моралі;
- формування творчої, працелюбної особистості, виховання цивілізованого господаря;
- виховання свідомого ставлення до навчання, розвиток пізнавальної активності та культури розумової праці;
- забезпечення високої художньо-естетичної освіченості і вихованості особистості;
- формування екологічної культури людини, гармонії її відносин з природою;
- забезпечення повноцінного розвитку дітей, охорони та зміцнення їхнього здоров'я;
- формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати;
- утвердження принципів вселюдської моралі;
- формування творчої, працелюбної особистості, виховання цивілізованого господаря;
- забезпечення високої художньо-естетичної освіченості і вихованості особистості;
- формування екологічної культури людини, гармонії її відносин з природою;
- виховання свідомого ставлення до навчання, розвиток пізнавальної активності та культури розумової праці;
- забезпечення повноцінного фізичного розвитку дітей і молоді, охорони та зміцнення їхнього здоров'я.

Орієнтовний перелік виховних заходів на народознавчу тематику, які можуть бути проведені студентами-практикантами

1. Мій край у давнину.
2. Наша дума, наша пісня не вмре, не загине.
3. Пречисте слово калинове.
4. Мужай, прекрасна наша мова.
5. Мова наша солов'їна.

6. І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.
7. Історія України та державна символіка.
8. Фольклорно-етнографічне свято “Обжинки”.
9. Криниця рідного краю.
10. Чумацтво в Україні.
11. Українці в діаспорі (класна година).
12. Козацькому роду нема переводу.
13. Український віночок.
14. Українські вечорниці.
15. Свято рукоділля. Конкурс вишивки, розпису, писанкарства, гончарства тощо.
16. Родинне деревце.
17. І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.
18. Ой, у лузі червона калина.
19. Звичаї, ігри та забави мого краю.
20. Чи ви знаєте історію свого народу?
21. Чи ви знаєте народні прикмети?
22. Конкурс на краще виконання: українських народних пісень, музичних творів сучасних українських композиторів, літературних творів (віршів, фрагментів п’єс тощо).
23. Літературно-музичний вечір “Весілля в Україні”.
24. Гра “Поле чудес” на народознавчу тематику.

Зміст індивідуальної роботи з учнями класу може містити такі її види:

- виявлення здібностей і нахилів учнів;
- формування інтересів до різних видів діяльності;
- залучення школярів до гуртків, творчих груп, об’єднань, товариств;
- допомога у складанні програми самовиховання;
- допомога у професійній орієнтації та життєвому самовизначенні;
- сприяння створенню позитивного морально-психологічного клімату у взаємостосунках між учнями на основі гуманності, співпереживання, взаємодопомоги, чуйності;
- коригування взаємин між вихованцями, формування у них морально-етичної культури;
- організація, в разі необхідності, допомоги учням (навчальної, моральної, матеріальної).

Протягом практики студент включається також у роботу з батьками учнів:

- вивчає умови виховання дітей у сім’ї;
- надає допомогу батькам у сімейному вихованні через читання лекцій для батьків, проведення групових та індивідуальних бесід, пропаганду позитивного досвіду виховання;
- залучає батьків до організації позакласної виховної роботи;
- бере участь у підготовці і проведенні батьківських зборів;
- допомагає в організації роботи батьківського активу.

Під час педагогічної практики студенти планують, готують і проводять з учнями класу залікові виховні заходи (схему методичної розробки позакласного виховного заходу див. у додатку 4, а також відвідують та аналізують виховні

заходи, які проводять вчителі (класні керівники) та студенти-практиканти, здійснюють самоаналіз проведеного залікового заходу.

4. Форми і методи контролю

Оцінювання і аналіз навчально-виховної діяльності студента-практиканта

Оцінювання і аналіз роботи студентів під час педагогічної практики здійснюється вчителями, методистами, викладачами кафедр педагогіки і психології, іншими студентами-практикантами.

Критерії оцінювання:

- ступінь сформованості професійно-педагогічних умінь;
- рівень теоретичного осмислення студентами своєї практичної діяльності;
- рівень професійної спрямованості та соціальної активності майбутніх вчителів.

Методи оцінювання:

- спостереження за діяльністю студентів у процесі практики;
- бесіди з адміністрацією школи, вчителями, класними керівниками, студентами;
- аналіз характеристик студентів, написаних учителями фізики і класними керівниками та завірених дирекцією школи;
- аналіз якості роботи студентів під час методичних занять, консультацій в період практики;
- аналіз результатів творчої роботи;
- самооцінка і взаємно оцінка студентами рівня своєї підготовленості до практичної роботи і її якості;
- аналіз документації студентів: індивідуальних планів роботи, педагогічних щоденників, конспектів різних видів роботи, протоколів;
- обговорення уроків, звітів про роботу, матеріалів психолого-педагогічного вивчення школярів.

Формою підсумкового контролю за результатами навчально-виховної діяльності практиканта є **екзамен, який приймає випускова кафедра МВФ і ДТОГ.**

Критерії оцінювання діяльності практиканта представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати діяльності студента під час практики (60 балів)			Екзамен з виробничої педагогічної практики
Педагогіка	Психологія	МВФ	
15	10	35	40

ПЕРЕЛІК ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ПИТАНЬ

1. Методика викладання фізики як педагогічна наука, її предмет і методи досліджень. Історія розвитку методики викладання фізики в Україні.
2. Фізика як навчальний предмет. Аналіз можливих систем побудови шкільного курсу фізики.
3. Актуальні проблеми методики викладання фізики на сучасному етапі розвитку фізичної освіти.
4. Цілі та завдання навчання фізики. Зміст і структура курсу фізики середньої загальноосвітньої школи і СПТУ.
5. Фундаментальні фізичні теорії як основа шкільного курсу фізики.
6. Зв'язок навчання фізики з викладанням інших предметів. Інтегровані курси.
7. Планування роботи вчителя фізики. Календарне, тематичне і поурочне планування з фізики.
8. Підготовка вчителя до уроку. Наукова організація праці вчителя фізики.
9. Дидактичні та психологічні основи навчання фізики. Реалізація дидактичних принципів в процесі навчання фізики.
10. Засвоєння знань і особливості навчального пізнання. Формування фізичних понять. Плани узагальнюючого характеру для вивчення фізичних явищ і величин.
11. Особливості формування експериментальних вмінь і навичок учнів.
12. Розвиток мислення учнів на уроках фізики. Активізація пізнавальної діяльності учнів.
13. Методи навчання фізики, їх класифікація.
14. Проблемне навчання фізики. Логіка проблемного уроку.
15. Форми організації навчальних занять з фізики.
16. Типи і структура уроків з фізики. Система уроків фізики. Вимоги до сучасного уроку фізики.
17. Навчальний фізичний експеримент, його структура і завдання. Демонстраційний експеримент і дидактичні вимоги до нього.
18. Фронтальний фізичний експеримент. Лабораторні роботи, фізичний практикум. Домашні експериментальні роботи.
19. Типи фізичних задач і методи їх розв'язування. Загальні методи розв'язування фізичних задач. Алгоритмічні прийоми розв'язування фізичних задач.
20. Контроль знань і вмінь учнів з фізики. Методи і форми контролю.
21. Усний і письмовий контроль. Тести. Екзамен з фізики.
22. Перевірка експериментальних умінь учнів.
23. Робота вчителя фізики як дослідника. Вивчення рівня знань, умінь і навичок учнів з фізики.
24. Узагальнення і систематизація знань з фізики. Фізична картина світу.
25. Формування наукового світогляду учнів.
26. Позакласна робота з фізики та форми її проведення. Гурткова робота. Фізичні вечори, олімпіади. Екскурсії з фізики.
27. Система дидактичних засобів з фізики. Комплексне використання дидактичних засобів на уроках фізики.
28. Обладнання кабінету фізики. Використання технічних засобів навчання на уроках фізики.

29. Диференціація навчання фізики: педагогічна доцільність і можливі форми. Профільне і поглиблене вивчення фізики.
30. Факультативні заняття, їх значення, короткий аналіз змісту факультативних курсів з фізики. Методика проведення факультативних занять з фізики.
31. Шкільна лекція з фізики.
32. Зміст і методика вивчення теми "Тиск рідин і газів".
33. Методика вивчення закону Кулона.
34. Інтенсифікація навчальної діяльності учнів на уроці фізики в умовах кабінетної системи. Урок фізики в світлі ідей розвиваючого і виховуючого навчання.
35. Науково-методичний аналіз структури і змісту теми "Геометрична оптика".
36. Особливості роботи в школах і класах з поглибленим вивченням фізики.
37. Основні методичні вимоги до малюнків і креслень на уроках фізики. Техніка і технологія малюнка в викладанні фізики.
38. Зміст і методика вивчення теми "Взаємне перетворення рідин і газів".
39. Науково-методичний аналіз і методика формування понять "електричний заряд", "електричне поле", "напруженість поля", "потенціал", "різниця потенціалів", "електрична ємність".
40. Придбання міцних знань, навичок і умінь по основних питаннях курсу фізики.
41. Педагогічна діяльність і можливості вивчення фундаментальних експериментів з фізики.
42. Домашні лабораторні досліди і роботи з фізики і методика їх виконання учнями. Обробка результатів експерименту при виконанні лабораторних робіт і робіт фізпрактикуму. Особливості перевірки і оцінки виконаних лабораторних робіт.
43. Значення розв'язування задач з фізики, їх місце в навчально-виховному процесі. Класифікація задач з фізики. Розв'язок задач з фізики як метод навчання.
44. Дидактичні і методичні основи здійснення міжпредметних зв'язків. Роль міжпредметних зв'язків в формуванні в учнів понять, навичок і умінь.
45. Науково-методичний аналіз і методика формування кінематичних понять: "переміщення", "пройденний шлях", "швидкість", "прискорення".
46. Види організаційних форм навчальних занять з фізики, їх коротка характеристика. Види уроків з фізики, їх структура. Шляхи удосконалення уроку фізики в сучасній середній школі.
47. Стан взаємозв'язків в навчанні фізики і математики. Зв'язок фізики з трудовим навчанням.
48. Науково-методичний аналіз теми "Закони руху Ньютона".
49. Зміст і методика вивчення теми "Тиск рідин і газів" в 7 класі.
50. Методика розв'язання фізичних задач.
51. Екранно-звукові засоби і їх педагогічні можливості при навчанні фізики в загальноосвітній школі. Система екранно-звукових засобів навчання фізики і методика їх використання в навчально-виховному процесі.
52. Технічна іграшка в демонстраційному експерименті з фізики. Домашні досліди і спостереження учнів з фізики.
53. Науково-методичний і методологічний аналіз основних питань тем "Теплові явища", "Перший закон термодинаміки". Формування поняття "температура".
54. Науково-методичний аналіз теми "Взаємодія тіл" в курсі фізики 7-го класу.
55. Методика розв'язування фізичних задач.

56. Шкільний кабінет фізики, його оформлення, система обладнання, раціональне використання.
57. Науково-методичний аналіз і методика вивчення основних понять теми "Електромагнітні коливання".
58. Методика викладання фізики як педагогічна наука, її предмет і методи дослідження. Зв'язок методики викладання фізики з іншими науками. Задачі методики викладання фізики на сучасному етапі розвитку шкільної освіти.
59. Аналіз структури і змісту курсу фізики базової школи.
60. Проблема здійснення ефективних взаємозв'язків в навчанні фізики, хімії, біології.
61. Науково-методичний аналіз і методика формування поняття "маса" в шкільному курсі фізики.
62. Проблема підвищення пізнавальної активності учнів. Проблемне навчання.
63. Розвиток пізнавальних здібностей учнів.
64. Науково-методичний аналіз структури і змісту курсу фізики 8-го класу.
65. Реформа шкільного курсу фізики, її основні ідеї. Система, зміст і структура курсу фізики середньої школи.
66. Науково-методичний аналіз теми "Початкові відомості про будову речовини" в курсі фізики 7-го класу.
67. Демонстраційний експеримент з фізики, його значення в викладанні, методичні вимоги до нього. Техніка і технологія демонстрування, організація і методика проведення класних демонстрацій.

Підведення підсумків педпрактики

Керівники педагогічної практики перевіряють звітну документацію студента-практиканта і оцінюють її. Розпорядженням декана факультету створюються комісії для захисту педпрактики і визначається дата захисту та екзамену. На комісії студент захищає свій звіт з педагогічної практики. Враховуючи оцінки керівників і оцінку захисту звіту студентом, комісія виставляє оцінку студенту-практиканту за результатами діяльності студента під час практики (максимум 60 балів).

Потім у визначений день студенти складають екзамен з виробничої педагогічної практики.

Після захисту педпрактики студенти-практиканти беруть участь в науково-практичній конференції, на якій обмінюються досвідом, набутим під час проходження педагогічної практики.

5. Вимоги до звіту

Звітні матеріали та оцінка педагогічної діяльності студента-практиканта

По завершенню педагогічної практики студент-практикант має подати для розгляду комісії по захисту педпрактики такі матеріали:

- індивідуальний план роботи практиканта;
- щоденник педагогічних спостережень;
- конспекти всіх проведених уроків;
- один конспект виховного заходу з кожного фаху і один конспект виховного заходу, проведеного студентом як класним керівником;
- три протоколи обговорення проведених уроків;
- звіт про проведenu роботу;
- психолого-педагогічна характеристика класу;
- прилади, наочні посібники, виготовлені студентами-практикантами під час практики.
- матеріали для банку передового педагогічного досвіду.

6. Підведення підсумків педагогічної практики

Підсумки педагогічної практики підводяться у кілька етапів: на заключних виробничих нарадах у навчальних закладах, на захистах педагогічної практики і науково-практичних конференціях на факультеті, а також на засіданнях кафедр педагогіки, психології, фахових кафедр, ради факультету та університету. Їх завдання: аналіз навчально-виховної роботи практикантів, виявлення досягнень і недоліків у їхній роботі; оцінка теоретичної і практичної підготовки студентів до навчально-виховної роботи в школі; оцінка якості роботи по організації практики її керівниками, вироблення заходів щодо наступного поліпшення практики.

На заключній виробничій нараді в навчальному закладі затверджуються і візуються директором характеристики студентів-практикантів, складені вчителями фізики і класними керівниками, які працювали із студентами-практикантами, висловлюються побажання щодо поліпшення якості педагогічної діяльності майбутніх вчителів. Бажано до участі в нараді залучати всіх студентів, які проходили практику в даному навчальному закладі, методистів, керівників практики від кафедр педагогіки та психології, факультетського керівника практики.

У перший робочий день після завершення практики студенти здають методисту звітні матеріали педагогічної практики. Звітні матеріали, подані студентами, перевіряються і оцінюються викладачами, педагогами і психологами. Аналіз звітних матеріалів практикантів дозволяє керівникам практики зробити висновки щодо рівня осмислення ними свого педагогічного досвіду, щодо ставлення їх до педагогічної діяльності, до обраної професії.

Не пізніше, як через 10 днів після завершення практики підсумки роботи практикантів підводяться у формі захисту педагогічної практики. Для проведення захисту деканатом створюються комісії, очолювані досвідченими викладачами, до складу яких входять викладачі кафедр педагогіки і психології, фахових кафедр. Кожен студент особисто звітує про виконану роботу, відповідає на питання,

поставлені членами комісії, демонструє виготовлені прилади чи наочні посібники, висловлює побажання щодо поліпшення підготовки до практики та її організації.

Загальна оцінка діяльності студента — комплексна, яка включає оцінку за кожен вид роботи, а саме:

- за навчальну роботу;
- за позакласну роботу з кожного фаху;
- за ведення протоколів;
- за ведення щоденника (включаючи фіксацію виконаної роботи, аналіз уроків і виховних заходів);
- за виховну роботу (враховуючи позакласну роботу в прикріпленому класі, якість проведеного залікового виховного заходу і оформлення його методичної розробки, характеристику, дану класним керівником);
- за психолого-педагогічну характеристику класу;
- за проведення науково-дослідницької роботи в школі.

При оцінюванні роботи студентів-практикантів береться до уваги також культура оформлення звітної документації.

Загальна оцінка виставляється членами комісії, враховуючи оцінки групового методиста, керівників практики від кафедр педагогіки і психології. Якщо студент не виконав хоча б одного виду завдань педпрактики, загальна позитивна оцінка йому не може бути виставлена.

При виставленні оцінок вносяться пропозиції щодо кандидатур на конкурс “Кращий студент-практикант”. Заключна курсова науково-практична конференція на факультеті організовується деканатом, фаховими кафедрами за участю кафедр педагогіки і психології. Основний зміст конференції складають доповіді, в яких узагальнюється досвід роботи студентів з окремих питань організації навчально-виховного процесу в школі. До конференції організовується виставка, яка може містити: кращі зразки звітних матеріалів практики, приладів, наочних посібників, фотогазети, які відображають різні форми навчально-виховної роботи з учнями, стінні газети і тематичні стенди.

Положення про конкурс на кращого студента-практиканта

Конкурс “Найкращий студент-практикант” проводиться з метою підвищення рівня професійної підготовки студентів під час педагогічної практики, поширення кращих досягнень у науково-методичній, навчально-виховній роботі студентів, а також для заохочення найбільш здібних практикантів і відзначення їх творчих досягнень в оволодінні професією вчителя.

Конкурс проводиться: у березні — серед студентів IV курсу.

Кандидатури студентів, що будуть брати участь у конкурсі, обговорюються, як правило, на підсумковій педагогічній раді у школі. Груповий методист та керівник практики від кафедри педагогіки (психології) рекомендують для участі у конкурсі кращих студентів (одного-двох від групи). При цьому враховується думка педагогічного колективу школи, студентів академічної групи.

Для участі у загальноуніверситетському конкурсі керівники педпрактик факультетів передають університетському керівникові педпрактики усі матеріали з проходження педпрактики студентами-конкурсантами (1-2 від факультету; бажано за різними спеціальностями).

Для розгляду матеріалів, поданих на конкурс, на кожному факультеті створюється конкурсна комісія у складі декана факультету, керівника педагогічної практики факультету, групових керівників педагогічної практики, представників студентських груп.

Підсумки конкурсу на підставі ухвали конкурсної комісії затверджуються наказом ректора університету. Результати конкурсу доводяться до відома всіх студентів факультету (університету).

Основні загальні психолого-педагогічні вміння студентів-практикантів IV курсу

Під час педагогічної практики студенти, виконуючи функції помічника класного керівника повинні оволодіти такими основними психолого-педагогічними вміннями:

Гностичні вміння:

- уміння працювати з психолого-педагогічною літературою;
- вивчати особистість вихованця, визначати рівень розвитку і вихованості окремих учнів та колективу;
- аналізувати власну педагогічну діяльність, виховну роботу інших студентів та досвід вчителів, оцінювати їх.

Прогностичні вміння:

- уміння визначати загальні цілі виховної роботи та конкретні педагогічні завдання;
- прогнозувати розвиток особистості кожного вихованця і групи в цілому;
- бачити оптимальні шляхи досягнення результатів педагогічної діяльності;
- передбачати можливі труднощі в роботі і варіанти виходу із складних ситуацій.

Конструктивні вміння:

- уміння планувати виховну роботу з учнями, враховуючи загальні вимоги до неї та побажання учнів, їхні вікові та індивідуальні особливості;
- вибирати педагогічно доцільні форми, методи і прийоми виховної роботи, види діяльності школярів;
- будувати раціональну модель виховного заходу, визначати методику його проведення;
- будувати моделі спілкування з учнями, виховного впливу на них;
- будувати власну систему педагогічної взаємодії.

Комунікативні вміння:

- уміння логічно і грамотно, чітко, виразно, емоційно висловлювати свої думки;
- легко і швидко організовувати контакт з учнями; вільно спілкуватися та знаходити взаєморозуміння;
- переконувати і навіювати, управляти спілкуванням;
- регулювати міжособистісні стосунки в класі; уміло орієнтуватися у педагогічних ситуаціях;
- виявляти гуманність, коректність і такт у стосунках з учнями.

Організаційні вміння:

- уміння спільно з учнями організовувати їхню життєдіяльність, наповнюючи її цікавими творчими справами;
- стимулювати діяльність і поведінку школярів;

- розвивати активність, ініціативу, самодіяльність учнів, спрямовувати їх на суспільно корисну діяльність та самовиховання;
- ефективно організовувати власну діяльність.

Основні професійно-методичні вміння студентів-практикантів IV курсу

Під час педагогічної практики студент-практикант IV курсу, спираючись на зразки методичних матеріалів та використовуючи настанови методиста і вчителя, повинен оволодіти основами конструктивно-планувальних, комунікативно-навчальних, організаційних, розвивально-виховних та дослідницьких умінь у такому обсязі:

1. Конструктивно-планувальні вміння:

- складати плани-конспекти окремих уроків та серії уроків за темою;
- визначати конкретно мету, завдання та етапи кожного уроку;
- обирати ефективні прийоми досягнення поставленої мети на кожному етапі уроку;
- визначати типи завдань та послідовність їх виконання у відповідності до етапів оволодіння фаховими навичками та вміннями, а також з урахуванням труднощів навчального матеріалу і рівнем підготовленості учнів;
- використовувати реальні та проектувати навчальні фахові ситуації, а також відповідний їм матеріал для сприймання і засвоєння фактів і явищ, що вивчаються, та їх творчого застосування в фаховій діяльності;
- проектувати і створювати необхідні наочні посібники для проведення уроків;
- складати план позакласної роботи з фаху;
- складати план і сценарій позакласного заходу з фаху.

2. Комунікативно-навчальні вміння:

- встановлювати і підтримувати засобами фізики різноманітні контакти: “вчитель-клас”, “вчитель-учень”, “учень-учень” тощо;
- помічати помилки учнів, усвідомлювати їх характер і використовувати фаховий спосіб виправлення (перепитування, зорова, вербальна та схематична наочність тощо).

3. Організаційні вміння:

- організовувати виконання накресленого плану уроку;
- забезпечувати діяльність учнів відповідно до плану;
- раціонально поєднувати колективні (фронтальні, малогрупові, парні) та індивідуальні форми роботи з урахуванням особливостей кожної з них;
- проводити навчальні ігри з урахуванням вікових особливостей учнів;
- цілеспрямовано використовувати традиційні наочні посібники та методично грамотно застосовувати технічні засоби навчання;
- здійснювати різноманітні прийоми активізації розумової діяльності учнів залежно від їх вікових особливостей;
- проводити позакласний захід за складеним планом і сценарієм.

4. Розвивально-виховні вміння:

- реалізовувати загальноосвітній, розвивальний та виховний потенціал матеріалу уроку;
- формувати і розвивати на матеріалі фаху інтелектуальну та емоційну сфери особистості учня, його пізнавальні інтереси;

- вирішувати засобами фізики завдання морального, культурного, естетичного, гуманістичного виховання учнів.

5. Дослідницькі вміння:

- вивчати ставлення учнів до предмета і виявляти рівень сформованості навичок та вмінь учнів за завданням викладача;
- здійснювати методичний аналіз матеріалу з метою прогнозування можливих труднощів його засвоєння учнями та добору оптимальних шляхів попередження помилок;
- проводити спостереження та аналіз відвіданих уроків з опорою на схему або вузькоцільове завдання;
- спостерігати, аналізувати та узагальнювати досвід учителів, студентів-практикантів, переносячи ефективні прийоми і форми у практику своєї роботи;
- вивчати науково-методичну літературу і теоретично осмислювати навчальний процес у формі виступів на методичних семінарах, а також удосконалювати свою роботу, використовуючи описані в літературі нові форми, прийоми роботи.

Зміст навчальної діяльності керівників педагогічної практики

Діяльність керівників педагогічної практики — професорсько-викладацького складу університету, керівництва школи та вчителів-здійснюється у п'ять етапів: етап попередньої роботи, початковий, основний та підсумковий етапи, етап організаційної роботи після педагогічної практики.

На **етапі попередньої роботи** керівники педагогічної практики виконують такі види діяльності:

- керівник педагогічної практики факультету організовує обмін досвідом проведення педагогічної практики між методистами;
- керівник педагогічної практики факультету проводить заняття з методики проведення педагогічної практики з молододосвідченими методистами;
- груповий методист і керівник педагогічної практики від кафедри педагогіки разом з керівництвом школи здійснюють у школі попередній вибір класів, груп, учителів фаху та класних керівників, вирішують інші організаційні питання.

На **початковому етапі** керівники педагогічної практики виконують такі види діяльності:

- керівник педагогічної практики факультету в перший день педагогічної практики організовує інструктивні збори групових методистів, керівників від кафедр педагогіки і психології та студентів факультету;
- у перший день педагогічної практики груповий методист проводить організаційне заняття з групою студентів в університеті або школі;
- у перший або другий день педагогічної практики в школі проводиться бесіда з директором, завучем школи, завідувачем методичним об'єднанням школи і вчителями зі студентами-практикантами;
- протягом п'яти днів педагогічної практики організовується знайомство практикантів з групами і класами;
- протягом першого тижня методист організовує відвідування уроків учителів і проводить зі студентами їх аналіз;

- у перші дні педагогічної практики груповий методист організує відвідування студентами та наступний аналіз спеціально підготовленого уроку вчителя, студента або сам проводить показовий урок;
- протягом перших днів педагогічної практики груповий методист організує відвідування студентами та наступний аналіз позакласного заходу, спеціально підготовленого вчителем, студентом або самим груповим методистом;
- у перший тиждень педагогічної практики організується знайомство практикантів з групами і класами; груповий методист і керівник від кафедри педагогіки затверджують індивідуальні плани роботи студентів-практикантів;
- керівник від кафедри психології контролює розробку і реалізацію студентами програми психологічного вивчення класу;
- груповий методист допомагає старості групи з педпрактики скласти протягом першого тижня педагогічної практики загальні розклади уроків, позакласних заходів, взаємовідвідувань студентами уроків практикантів, а також позакласних заходів, методико-педагогічних семінарів, днів самостійної роботи студентів;
- груповий методист подає керівнику педагогічної практики університету загальний розклад уроків, позакласних заходів, взаємовідвідувань студентами уроків та позакласних заходів практикантів;
- керівник педагогічної практики факультету аналізує стан початкового етапу педагогічної практики і вживає заходів щодо його покращення.

На **основному етапі** керівники педагогічної практики виконують такі види діяльності:

- Методисти та вчителі дають студентам консультації з планування серій уроків і складання планів-конспектів окремих уроків, підготовки наочних посібників і технічних засобів.
- Вчителі відвідують усі уроки закріплених за ними практикантів та аналізують їх.
- Методисти фізики відвідують не менше трьох уроків;
- Методисти після уроку практиканта, на якому були присутні інші студенти-практиканти, навчають студентів-практикантів аналізувати уроки: робити загальний, поелементний та поглиблений аналіз.
- Методисти відвідують не менше одного позакласного заходу, який проводить практикант.
- Методист і керівники педагогічної практики від кафедр педагогіки і психології проводять індивідуальні та групові консультації з методики, психології, педагогіки.
- Керівник практики від кафедри педагогіки дошкільної, початкової, середньої і вищої освіти та управління навчальним закладом відвідує уроки студентів-практикантів, бере участь у їх обговоренні, проводить їх педагогічний аналіз; надає методичну допомогу студентам у проведенні виховної роботи з класом, здійснює контроль за її проведенням, відвідує і організує обговорення позакласних заходів.
- Керівник від кафедри психології надає допомогу студентам щодо психологічного забезпечення навчально-виховного процесу.
- Керівник педагогічної практики факультету під час педпрактики відвідує школу: проводить бесіди з керівниками школи, вчителями, знайомиться з

документацією, яку ведуть студенти, відвідує уроки та позакласні заходи і бере участь в їх аналізі; бере участь у роботі зборів педагогічного колективу школи за підсумками педагогічної практики.

- Керівник педагогічної практики факультету проводить бесіди з груповими керівниками педпрактики про стан педагогічної практики, вживає заходів щодо його удосконалення.
- Під час педагогічної практики уроки студентів відвідують представники навчального відділу, деканатів, завідувачі кафедрами, викладачі.

На **підсумковому етапі** педагогічної практики керівники педпрактики виконують такі види діяльності:

- Методист бере участь в організації та проведенні зборів педагогічного колективу школи за підсумками педагогічної практики.
- На зборах педагогічного колективу школи з підсумків педагогічної практики вчителі, класні керівники, методисти та керівники педагогічної практики від кафедр педагогіки і психології характеризують роботу студентів-практикантів.

На **етапі організаційної** роботи після педагогічної практики її керівники виконують такі види діяльності:

- Груповий методист і керівники від кафедр педагогіки і психології перевіряють документацію, яку подали студенти, і виставляють оцінку за педагогічну практику не пізніше як через три дні після її закінчення.
- Груповий методист складає звіт про результати педагогічної практики в академгрупі за затвердженою схемою і подає його разом з документацією студентів керівнику педагогічної практики факультету не пізніше як через три дні після закінчення педагогічної практики.
- Груповий методист і керівник від кафедри педагогіки разом складають короткі характеристики для участі студентів у конкурсі на найкращого практиканта, підписують їх і здають керівнику педагогічної практики факультету не пізніше як через три дні після закінчення педагогічної практики.
- Керівник педагогічної практики факультету вивчає та аналізує звіти групових методистів і документацію студентів, складає звіт про результати педагогічної практики і подає його в навчальну частину університету.
- Керівник педагогічною практикою університету створює конкурсну комісію, до якої входять декан факультету, керівник педагогічної практики факультету, групові керівники педагогічної практики, представники з числа студентів, учителі. Засідання конкурсної комісії відбувається не пізніше як через 10 днів після закінчення педпрактики. Результати конкурсу доводяться до відома студентів факультету.
- Кафедри методик, педагогіки, психології організують виставку кращих наочних посібників, виготовлених студентами, захист педагогічної практики студентами та конференцію з педагогічної практики.

ДОДАТКИ

Схема та зразки оформлення документації з педагогічної практики

Додаток 1.

"Затверджую "

Керівник практики з
фізики _____
Керівник практики від
кафедри педагогіки ДПС і ВО
та УНЗ _____
" ____ " _____ року

Індивідуальний план роботи

студента-практиканта ___ курсу фізико-математичного факультету
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

_____ (прізвище, ім'я, по - батькові студента)

на період педпрактики з ___ по ___ _____ року в з/о
школі (гімназії, ліцеї, колегіумі, НВК) № ___ м. Кам'янця-Подільського
(інший варіант знаходження навчального закладу)

№ №.	Зміст роботи	Термін виконання	Відм. про виконання
1	2	3	4
I	Початковий етап (перший тиждень) педагогічної практики		
1	Участь у настановчій конференції, у груповій роботі з методистом та керівниками пед-практики від кафедр педагогіки та психології.		
2	Знайомство зі школою, директором, його заступниками, вчителями, класними керівниками, закріплення за класами.		
3	Відвідання і аналіз уроків та виховних заходів		
4	Знайомство з учнями класу, з кал., тем., поур. планами, з планом роботи класного керівника, особовими справами учнів.		
5	Ознайомлення з порядком ведення класного журналу.		
6	Вивчення навчальних програм, підручників, посібників, обладнання кабінету.		
7	Складання графіка проведення уроків та виховних заходів у період практики.		
8	Консультація з психології "Соціально-психологічні особливості		

9	учнівської групи". Консультація з педагогіки " Організація виховної роботи з класом".		
10	Консультація групового методиста. Затвердження індивідуального плану роботи.		
III	Навчально-виховна робота з фаху		
1	Підготовка і проведення уроків з фаху: (вказати тему уроку) _____ _____		
2	Підготовка і виготовлення дидактичних матеріалів, наочних посібників, приладів до уроків — (вказати посібник чи прилад) _____ _____		
IV	Позакласна робота з фаху		
1	Проведення додаткових занять з слабо встигаючими учнями. — (вказати тему) _____ _____		
2	Проведення занять предметного гуртка.		
3	Підготовка і проведення вечора з фаху.		
4	Проведення навчального експерименту.		
5	Перевірка учнівських робочих зошитів.		
V	Виховна робота в класі		
1	Ознайомлення з системою роботи класного керівника.		
2	Вивчення учнів класу, за якими закріплений студент.		
3	Виконання функцій та обов'язків помічника класного керівника.		
4	Підготовка та проведення позакласних виховних заходів у прикріпленому класі (не менше 3).		
5	Участь у підготовці і проведенні загальношкільних виховних заходів.		
6	Відвідування та аналіз виховних заходів, які проводяться класним керівником, іншими студентами-практикантами (розгорнутий аналіз 2-х заходів).		
7	Самоаналіз залікового виховного заходу.		
8	Проведення індивідуальної роботи з учнями, які потребують підвищеної педагогічної уваги.		
9	Участь у підготовці та проведенні батьківських зборів.		
10	Індивідуальні бесіди з батьками учнів.		

VI	Методична робота		
1	Участь у групових консультаціях, які проводяться керівниками практики		
2	Вивчення передового педагогічного досвіду.		
3	Розробка конспектів уроків та виховних заходів.		
4	Ведення щоденника педагогічної практики.		
5	Участь у засіданнях методичних об'єднань, кафедр.		
6	Підготовка методичних повідомлень, участь у методичних семінарах, конференціях.....		
VII	Науково-дослідницька робота		
1	Підготовка повідомлення (доповіді) на науково-методичну конференцію на тему ...		
2	Вивчення міжособистісних відносин учнів та складання психолого-педагогічної характеристики учнівської групи.		
3	Проведення наукового дослідження з проблеми...		

Додаток 2.

Форма плану-конспекту уроку з фізики

"Затверджую"

(підпис керівника практики)

План-конспект

уроку з фізики в ___ класі школи № ___, проведеного студентом _____ курсу фізико-математичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема уроку.

Мета уроку (освітня і виховна)

Обладнання уроку (наочні посібники і ТЗН).

Тип уроку і методи його проведення.

Хід уроку (детальний конспект).

Домашнє завдання.

Література.

Підпис студента:

Підпис вчителя:

Додаток 3.

Схема аналізу уроку і критерії оцінки уроків студентів

Аналіз і порядок обговорення уроку

Головним завданням аналізу уроку є встановлення результату навчально-виховної діяльності вчителя (студента) і учнів; при цьому потрібно вказати, що допомагало досягненню мети уроку, а що перешкодило, які недоліки мали місце на уроці і їх причини. Аналізуючи урок, потрібно мати на увазі, що метою аналізу всякого уроку є не тільки розкриття його недоліків, а й висвітлення позитивних сторін в роботі кожного вчителя (студента), чого слід навчитися у нього.

В процесі спостереження уроку потрібно записувати по можливості більшу кількість відомостей, що відносяться до різних сторін уроку. Одночасно слід фіксувати і свої зауваження, узагальнення. З цією метою пропонується сторінку зошита, в якому ведеться запис уроку, поділити вертикально на дві частини: основна частина (три четвертих) для фіксування фактів по ходу уроку і четверта частина сторінки для запису одночасних зауважень і узагальнень.

Ці матеріали дадуть можливість після уроку глибоко продумати всі його сторони, щоб підготуватися до глибокого аналізу.

Обговорення уроку рекомендується починати з самооцінки студентом свого уроку. Тому перше слово по порядку надається тому, ким був проведений урок (вчителю або практиканту). Він же відповідає на запитання, якщо вони будуть. Потім слово надається по черзі всім практикантам, що відвідали урок, і вчителю. Останнє слово для своїх зауважень і для підведення висновків обговорення бере методист. Він же оцінює урок і оголошує оцінку.

Обговорення уроку протоколюється призначеним старостою-практикантом в зошиті протоколів, який зберігається у старости групи. Обговорення (аналіз) уроку проводиться за такими запитаннями:

А. Організація уроку.

1. Вчасний прихід учнів і практиканта в клас.
2. Форма привітання і перевірка наявних учнів на уроці.
3. Наявність дошки, крейди, вологої ганчірки.
4. Чи готові учні до уроку (наявність на партах зошита з фаху, підручника, ручки та ін.).
5. Чи підготовлені наочні посібники, технічна апаратура.
6. Чи точно по дзвінку почався і закінчився урок.
7. Вказати час, витрачений на організацію уроку.

Б. Перевірка домашнього завдання.

1. Методи перевірки домашнього завдання; чи є вони навчальними, чи активізують клас; їх ефективність.
2. Якість виконання домашнього завдання.
3. Чи підготовлені учні до сприйняття нового матеріалу.

В. Тип, структура, зміст уроку і методика його проведення.

1. Тип уроку, вірність вибору типу уроку.
2. Відповідність структури уроку його типу.
3. Відповідність змісту уроку вимогам програми.
4. Ідейний і науково-технічний рівень уроку. Наповненість, точність і вірність формування понять.
5. Відповідність змісту навчального матеріалу до вікових особливостей учнів і рівня їх підготовки.
6. Наочність на уроці. Ефективність її використання. Рівень техніки демонстраційного експерименту.
7. Вивчення нового матеріалу. Створення проблемно-пошукової ситуації. Передбачення вчителем можливих ускладнень і шляхи їх подолання.
8. Шляхи активізації розумової діяльності учнів на уроці.
9. Наявність зв'язку між пояснювальним матеріалом і попереднім.
10. Самостійна робота учнів на уроці.
11. Закріплення нових знань на уроці. Методи застосування знань в різних ситуаціях, обдумані зв'язки теорії з явищами навколишньої дійсності.
12. Облік знань, вмінь і навичок, набутих на уроці. Об'єктивність і мотивація оцінок вчителя. Якість знань учнів, позитивні і негативні сторони їх підготовки, які виявились на даному уроці. Зроблені учнями помилки і способи їх виправлення. Культура мови учнів.
13. Завдання додому. Інструктаж вчителя про раціоналізацію прийомів розумової діяльності учнів вдома.
14. Досягнення мети уроку.
15. Раціональність використання часу уроку.
16. Освітня і виховна цінність уроку.
17. Якими прийомами роботи практикант забезпечив дисципліну, увагу, контакт з класом, інтерес учнів до уроку? Яким було відношення учнів до уроку в цілому і їх поведінка на окремих його етапах?
18. Які педагогічні якості практиканта проявились на уроці?
19. Практикант на уроці. Культура мови. Поза і манера під час викладання. Голос, міміка, дикція, ритм викладання. Наявність педагогічного такту і авторитет. Зовнішній вигляд практиканта.
20. Загальна оцінка уроку. Поради практиканту.

Все сказане про організацію педагогічної практики потрібно розглядати як поради, ґрунтовані на позитивному досвіді роботи ряду шкіл, кафедр методики викладання математики і фізики педагогічних університетів, але не як категоричні вказівки. Творча ініціатива викладачів і вчителів може і повинна підказати інші ефективні, сприятливі для факультету, форми організації педагогічної практики студентів.

Критерії оцінки уроків студентів

При оцінці уроків слід враховувати якість підготовки студента до уроку, зміст, проведення і результат уроку.

Оцінку "**відмінно**" ставлять за безпомилково проведений урок, коли студент при підготовці до уроку проявив вміння самостійно і творчо готуватися до уроку при наявності направляючих порад: правильно відібрав навчальний матеріал; склав якісний план-конспект уроку і своєчасно представив його груповому керівнику-методисту; повністю підготував обладнання уроку (підібрав дидактичний матеріал, перевірів роботу експериментальних установок, ТЗН).

Зміст і методика проведення уроку повністю досягнена навчальна і виховна мета уроку, виконаний план уроку; чітко розкрита тема уроку, матеріал пояснюється на високому ідейно-теоретичному рівні; разом з освітніми завданнями добре вирішувались виховні завдання уроку; при поясненні матеріалу не було допущено ні одної помилки чи неточності; правильно вибрані і вміло використані методи вивчення нового матеріалу і методи перевірки знань; матеріал уроку був розміщений в педагогічно обґрунтованому порядку, що дозволило полегшити його розуміння учнями і забезпечити міцне засвоєння; правильно був підібраний і проведений на високому педагогічному рівні навчальний експеримент з фаху, проведений всесторонній аналіз результатів експерименту і зроблені з нього висновки; забезпечене осмислене сприйняття класом матеріалу; весь клас працював активно; поєднувались фронтальні і індивідуальні форми роботи; розвивались навички самостійної роботи учнів на уроці; правильно був використаний час уроку: практикант домогся засвоєння всіма учнями матеріалу безпосередньо на уроці, застосувавши ефективні форми закріплення знань: відмічались і виправлялись своєчасно помилки у відповідях учнів, знання їхні оцінювались об'єктивно, оцінки коментувались; практикант добре вивчив клас, правильно реагував на поведінку учнів, керуючи їх увагою, зумів забезпечити зразкову дисципліну класу; забезпечена висока культура запису на дошці; урок був проведений літературною мовою; самоаналіз уроку повний, критичний і правильний.

Оцінку "**добре**" ставлять за уроки, що задовольняють всім вимогам, які були вказані для оцінки "**відмінно**", але з наявністю окремих незначних недоліків.

При підготовці до уроку студент підібрав матеріал до уроку і склав план-конспект його з допомогою консультації вчителя і методиста; підготував експеримент, але недостатньо перевірів роботу експериментальних установок, що не відобразилося на якості уроку.

Зміст і методика проведення уроку: повне виконання мети, завдань і плану уроку з незначними недоліками; проведений урок за своїм змістом ідейно і науково витриманий, але не завжди синхронно вирішувались освітні і виховні завдання уроку; студент використав ефективні методи і методичні прийоми, але недостатньо творчо, або на уроці мали місце методичні недоліки, які не

порушували нормальної роботи; допущені незначні неточності в техніці демонстраційного експерименту; окремі неточності в звітах, в мові учнів виправлялись несвоєчасно: на уроці була хороша дисципліна, учні добре працювали, але їх активність була нерівномірною чи на окремих етапах уроку незначною: оцінка мотивувалась поверхово, записи на дошці розкидані; практикант знає клас, володіє ним, дає правильний, хоча і недостатньо розгорнутий аналіз, свого уроку.

Оцінку **"задовільно"** ставлять, якщо при підготовці до уроку студент не зумів проявити самостійність у вірному підборі теоретичного, дидактичного і експериментального матеріалу до уроку; підготовка до уроку здійснювалась із значною допомогою вчителя чи методиста; конспект представлено несвоєчасно і виконано неякісно.

Зміст і методика проведення уроку: освітні і виховні завдання в основному виконані, тема уроку розкрита; урок в основному ідейно і науково витриманий, але студент допускав в поясненні неточності чи не помічав помилок у відповідях учнів; на уроці студент не зумів організувати активної розумової діяльності учнів; погано знає учнів класу; наочність на уроці використовувалась в основному правильно, але мали місце окремі неточності (неправильне розміщення приладів на демонстраційному столі, недостатнє пояснення до дослідів, досліди проводив невпевнено, не уважно); під час проведення уроку студент допускався методичних помилок і це негативно проявилось на знаннях учнів; на уроках мали місце порушення учнями дисципліни, а практикант не завжди правильно і своєчасно реагував на це; урок аналізує неповністю, багато недоліків не помітив.

Оцінку **"незадовільно"** ставлять, якщо при задовільній підготовці до уроку студент не виконав освітніх і виховних завдань уроку, план уроку виконав неповністю; провів урок на низькому ідейному і науковому рівні, допускав грубі помилки, показав незнання фактичного матеріалу; проводячи урок, допускав грубі методичні помилки, внаслідок чого учні не засвоїли навчальний матеріал; мова студента нечітка, багата недоліками за формою і змістом; не помічались помилки у відповідях учнів: дисципліна учнів на уроці була поганою, а студент виявився безпорадним в її налагодженні.

Додаток 4.

Схема методичної розробки позакласного виховного заходу

Титульна сторінка

"Затверджую"

керівник практики

від кафедри педагогіки ДПС

і ВО та УНЗ: _____

класний керівник: _____

"___" _____ 200_ року

Тема виховного заходу

Конспект виховного заходу, розроблений студентом ___ курсу

_____ факультету

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

для проведення в ___ класі ___ школи

"___" _____ 200_ року

I. Загальна характеристика виховного заходу

1. Виховна, пізнавальна та розвивальна мета.
2. Форма проведення (класна година, диспут, колективна творча справа, екскурсія тощо).
3. Місце проведення заходу і його тривалість.
4. Обладнання.
5. Використана література, методичні розробки тощо.

II. Зміст виховного заходу (загальний варіант)

- 1 Вступна частина: вступне слово учителя, організація заходу, актуалізація теми заходу.
2. Основна частина: викладення інформаційного матеріалу, обговорення дискусійних питань, розв'язання поставлених практичних завдань, реалізація підготовленого сценарію.
3. Заключна частина: підведення підсумків, рекомендації і пропозиції учням.

III. Опис виховного заходу, що проводиться у формі колективної творчої справи.

1. Попередня робота вихователя: доведення мети і завдань КТС до учнів, зацікавлення їх творчою роботою
2. Колективне планування КТС, робота у мікроколективах, розподіл обов'язків.
3. Колективна підготовка справи: робота з мікроколективами, консультації, репетиції фрагментів (при потребі), підбір ведучого (ведучих), стимулювання спільної роботи.
4. Сценарій проведення колективної творчої справи.

5. Колективне підведення підсумків колективної творчої справи: письмовий або усний аналіз.
6. Виконання прийнятих рішень, реалізація пропозицій, зроблених у процесі обговорення.

Додаток 5.

Схема аналізу (самоаналізу) позакласного виховного заходу

1. Дата проведення заходу.
2. Прізвище, ім'я, по батькові студента-практиканта.
3. Актуальність і вмотивованість теми заходу. Відповідність її віковим особливостям, запитам та інтересам учнів. Участь школярів у виборі теми.
4. Чіткість, конкретність формулювання мети заходу, сприйняття її учнями.
5. Доцільність вибору даної форми проведення заходу, її відповідність психофізіологічним особливостям школярів. Врахування можливості активної участі в обраній формі заходу всіх чи більшості учнів.
6. Доцільність вибору місця, часу і тривалості заходу, відповідність їх меті і віковим особливостям школярів.
7. Наявність і продуманість плану чи програми підготовки виховного заходу. Конкретність доручень учням. Активність та ініціативність учнів у процесі підготовки. Рівень розуміння ними змісту організаторської діяльності. Відповідальність за вчасне і правильне виконання доручень. Співробітництво вчителя і учнів у процесі підготовки.
8. Доцільність підбору обладнання, якість оформлення аудиторії.
9. Точність і організованість початку. Мотивація діяльності вчителя й учнів. Прийоми активізації школярів на початку заходу.
10. Змістовність заходу. Достовірність, науковість та емоційна насиченість фактичного матеріалу, зв'язок його з життям, опора на життєвий досвід учнів. Відповідність змісту віковим особливостям учнів. Повнота і послідовність викладу матеріалу.
11. Доцільність відбору методів і методичних прийомів. Наявність елементів дискусії. Використання фронтальної, групової та індивідуальної форм організації діяльності. Стимулювання діяльності школярів. Раціональне використання наочності, ТЗН. Уважність, дисциплінованість, зацікавленість учнів.
12. Рівень педагогічної майстерності студента-практиканта. Уміння встановити гуманні і демократичні взаємини між усіма учасниками заходу. Стиль педагогічного спілкування. Педагогічний такт. Культура мовлення. Організаторські уміння.
13. Організованість завершення виховного заходу. Участь школярів у підведенні підсумків, прийнятті рішень, виробленні пропозицій, програми дальших дій.
14. Загальні висновки:
 - досягнення мети, реалізація пізнавальних, виховних, розвивальних можливостей заходу;
 - ступінь задоволення учнів проведенням заходу;
 - формуванню яких особистісних рис та якостей особливо сприяло проведення заходу;

- які почуття формувались у процесі заходу;
- які можливості для дальшого поліпшення виховної роботи розкриває проведення заходу.

Додаток 6.

Орієнтовна схема звіту про вивчення учнівської групи

1. Загальні відомості про учнівську групу (школа, клас, кількість учнів, статевий та віковий склад, спеціалізація, якщо така існує, тривалість існування групи).

2. Структура класу:

а) офіційна – перелік посад, розподіл обов'язків між ними, система підпорядкування, рівень авторитетності учнів, що займають посади; чим його можна пояснити;

б) неофіційна – її співвідношення з офіційною, популярні, не популярні, ізольовані учні в класі; якості особистості, які найвище оцінюються в групі. Поділ класу на мікрогрупи причини їх існування;

в) взаємовідносини між учнями: емоційний клімат в групі, прояви взаємодопомоги, співвідношення міри вимогливості до себе і до інших, стиль та мотиви спілкування між учнями, особливості відносин хлопчиків і дівчат. Негативні прояви у стосунках: частота та зміст конфліктів, проблема непопулярних та ізольованих членів групи, байдужість один до одного, труднощі в спілкуванні, способи коригування та оптимізації взаємовідносин.

3. Відносини учнівської групи із:

а) вчителем: стиль керівництва класом, його зв'язок із характером учнівських стосунків: характеристика контактів з учнями, рівень авторитетності;

б) іншими учнівськими групами: — одновіковими (суперництво, співробітництво, доброзичливість, взаємодопомога, стосунки лідерів); — різновіковими (старшими, молодшими);

в) позашкільними групами (спортивні секції, неформальні угруповання).

4. Спрямованість учнівської групи:

а) учбово-пізнавальна – рівень успішності, дисципліни, знань, ставлення до відмінників, до невстигаючих;

б) професійна – наявність різноманітних форм професійної підготовки, ставлення до них учнів, рівень професійних знань, умінь, навичок та зацікавленості майбутньою професією;

в) егоїстична – перевага особистих інтересів над інтересами групи, низький рівень контактності, обмеженість у спілкуванні в позаурочний час, байдуже ставлення до товаришів;

г) гуманістична – проява взаємодопомоги, зацікавленість справами один одного, змістовні та інтенсивні контакти. Визначити переважаючу спрямованість групи.

5. Висновки: рівень організованості учнівської групи (забезпечує, чи ні самоуправління та самовиховання): – педагогічні засоби підвищення організованості класу та активізації його виховних можливостей.

Методи вивчення учнівської групи

1. Спостереження за певною схемою.
2. Соціометрія.
3. Референтометрія.
4. Опитування (анкета, бесіда, інтерв'ю).
5. Вивчення шкільних та класних документів.

Додаток 7.

Методика 1. Соціометрія (Оцінка міжособистісних емоційних зв'язків у групі)

I. Процедура проведення

1. Проводиться з усім класом.

2. Учні записують своє прізвище на окремому аркуші паперу.

3. Нижче пропонується поставити число "1" і поряд записати відповідь на питання типу "З ким би ти хотів відвідати кінотеатр?". "З ким би ти хотів провести дозвілля?". Зміст питання спрямований на виявлення симпатій-антипатій. Зрозуміло, що питання "З ким би ти хотів сидіти під час контрольної роботи або виконувати домашні роботи" для цієї мети не підходять. Необхідно попередити учнів, що кожен може записати будь-яке, але тільки одне прізвище і тільки товариша з свого класу. Переходити до наступного етапу можна коли переконались у тому, що кожен записав обране ним прізвище.

4. Пропонуємо число "2" і поряд записати прізвище ще одного (і не більше) товариша. Переконаємося в тому, що учні встигли записати і дозволяємо назвати ще одне — третє і останнє прізвище товариша із класу.

5. Відповіді збираємо — вони становлять матеріал для подальшої обробки.

II. Обробка результатів

№п/п	Список учнів	Кількість учнів в класі								
		1	2	3	4	5	6	7	...	20
1	Антонов				1		3	2		
2	Андрєєв						3	2		1
3	Бочаров				2	1	3			
4	...									
5	...									
6	Іванов	3	2	1						
7	Петров	1		2		3				
...	...									
20	Санін									
	N=20						12			

Складаємо таблицю. У 1-й колонці – список прізвищ всіх учнів класу. Кількість наступних колонок дорівнює кількості учнів у класі. У цих колонках позначаємо прізвища учнів числами, які відповідають порядку прізвища у списку з 1-ої колонки.

Наприклад, у 1-й колонці прізвище Бочаров розташоване у списку третім, йому відповідає колонка із № 3. Тепер потрібно звернутись до відповідей учнів. Результати кожного опитуваного фіксуємо в таблиці таким чином. Припустимо, Андрєєв назвав послідовно прізвища Іванова, Петрова, Саніна. Обраний 1-м (Іванов) отримує 3 бали, 2-м (Петров) — 2 бали, 3-м (Санін) – 1 бал.

У клітинці на перехресті горизонтального рядка з прізвищем Андрєєв і вертикальною колонкою із № 6, під яким знаходиться в списку прізвище Іванов

ставимо 3 бали. У клітинці на перехресті з вертикальною колонкою № 7 (відповідає місцю Петрова) ставимо 2 бали. Аналогічно виставляємо 1 бал Саніну у відповідній клітинці. Таким чином вносимо в таблицю дані всіх опитуваних. Під кожною колонкою, позначеною числами, записуємо суму балів. Припустимо під колонкою 6 записано суму 12 балів. Такі дані підраховуємо для всіх учнів. За їх значенням робимо висновки про соціометричну структуру класу. Учні, які набрали більше ніж $(N + 1)/2$ бал (N – кількість учнів в класі) належать до групи популярних, яка називається "актив", менше — до групи пасивних. Серед активу виділяються 1-2 учні, які набрали максимальну кількість балів. Це лідери або "зірки". Учні, які не отримали жодного балу ізольовані в системі міжособистісних відносин школярів.

Додаток 8.

Методика 2. Оцінка задоволеності відносинами з ровесниками і характером навчальної діяльності

Процедура проведення:

1. Проводиться з усім класом. Кожен учень записує своє прізвище на аркуші паперу. Учням повідомляється, що отримані результати не розголошуються, за них не виставляють оцінок, а потрібні вони для організації цікавої роботи в класі.

2. Кожен учень обирає один з можливих варіантів відповіді:

1) повністю задоволений;

2) задоволений;

3) не задоволений;

4) зовсім не задоволений;

5) не знаю.

Під № 1 він записує відповідь на питання: Наскільки ти задоволений відносинами з учнями твого класу?

Під № 2 – відповідь на питання: "Наскільки ти задоволений своїм навчанням в школі?"

Обробка результатів:

1. Знайти коефіцієнт задоволеності для всього класу: а) відносинами з однокласниками, б) навчання в школі. Порядок обчислення однаковий:

$$p = \frac{n_1x \cdot 1 + n_2x \cdot 0.5 + n_3x \cdot 0 + n_4x \cdot (-0.5) + n_5x \cdot (-1)}{n}$$

n_1 – кількість учнів, що обрали відповідь № 1 (повністю задоволений);

n_2 – кількість учнів, що обрали відповідь № 2;

n_3 – кількість учнів, що обрали відповідь № 3;

n_4 – " " " " № 4;

n_5 — " " " " № 5;

n — кількість учасників опитування.

2. Оцінка коефіцієнту задоволеності: чим коефіцієнт ближчий до 1, тим вища міра задоволеності даною стороною життя; чим ближчий до (-1), тим нижча міра задоволеності.

3. Висловити пропозиції щодо виховної роботи в цьому класі.

Додаток 9.

Методика 3. Визначення емоційної єдності групи

1. Проводиться з усім класом Виконується кожним індивідуально шляхом запису відповідей на окремому аркуші. Учням повідомляється інструкція:

"Мета нашої роботи визначити, який настрій панує у вашому класі. Результати не розголошуються і не оцінюються, а потрібні для організації цікавої роботи в класі. Вам зачитують 14 пар полярних тверджень. Ви повинні оцінити, до якою з двох протилежних тверджень схиляється ваша думка. Оцінку слід дати шляхом вибору одного з чисел від 7 до 1. Числа мають таке значення: 7(1) – повністю згоден з 1(2)-м твердженням; 6(2) майже згоден з 1(2) твердженням; 5(3) — швидше згоден а 1(2) твердженням; 4 – не згоден із жодним твердженням.

Ваш запис повинен складатись із номера твердження та оцінки до нього. Наприклад, запис 5.6 означає, що до п'ятої пари ви обрали оцінку 6.

1. В колективі переважає життєрадісний настрій.	Переважає песимістичний тон.
2. Між членами доброзичливість у відносинах, взаємні симпатії.	Між членами конфлікти, агресивність, антипатія.
3. Між угрупованнями в колективі існує взаєморозуміння	Угруповання в межах колективу конфліктують.
4. Учням подобається брати участь у спільних справах, разом проводити дозвілля.	Учні уникають участі у спільних справах, неконтактні між собою.
5. Успіхи і невдачі товариша викликають активну співучасть інших.	Члени групи байдужі до справ свого товариша.
6. Взаємовідносини характеризуються підтримкою, критика доброзичливістю.	Члени групи зловтішаються невдачами інших, критика у вигляді явних і прихованих звинувачень.
7. Учні поважають думку один одного.	Учні нетерпимі до думки своїх товаришів.
8. У важких ситуаціях група діє за принципом "один за всіх, всі за одного".	У важких ситуаціях група розгублюється.
9. Успіхи і невдачі групи в цілому кожен член переживає як власні.	Успіхи і невдачі групи не знаходять відгуку у кожного.
10. Група активна, сповнена енергії.	Група пасивна, байдужа.
11. Новачкам група допомагає адаптуватись.	До новачків нерідко виявляється ворожість.

12. Група швидко відгукується, якщо потрібно зробити корисну справу.
13. У групі справедливе ставлення до всіх.
14. Заохочення всієї групи педагогом викликає почуття гордості у всіх.

Групу неможливо організувати на спільну справу, у кожного свої інтереси.

У групі є привілейовані і ті кими нехтують.

До заохочень колективу його члени байдужі.

Обробка:

Знайти суму всіх визначених чисел і розділити її на 14. Це індивідуальна оцінка психологічного клімату учбової групи. Сума всіх індивідуальних оцінок, розділена на кількість опитуваних — середній коефіцієнт суб'єктивних оцінок. Значення цього коефіцієнту в межах:

а) 1-3,5 — в учбовій групі негативний психологічний клімат. Мають місце байдужість, емоційний дискомфорт, висока конфліктність, відсутність впевненості у своїх товаришах;

б) 3,6-5,4 — неврівноважений психологічний клімат: настрої в групі коливаються, взаємні симпатії вибіркові, відсутня емоційна єдність, спостерігаються застійні явища в розвитку групи;

в) 5,5-7,0 — мажорний психологічний настрої. Учні відчувають радість у спілкуванні між собою, відносини будуються переважно на взаємній симпатії, група згуртована, активна, демократична, нормально розвивається.

Додаток 10.

Кам'янець-Подільський
національний університет
імені Івана Огієнка

Банк педагогічного досвіду

Навчально-дослідницька робота

студента _____ курсу _____ факультету
спеціальність _____

Термін виконання _____
Науковий керівник _____

Короткий виклад передового педагогічного досвіду

П.І.П. _____ автора
досвіду _____
Посада _____

— Адреса
школи _____

Тема
досвіду _____

Зміст досвіду (короткий 120 слів, не більше 20 рядків опис дій)

Підпис студента _____

Підпис наукового керівника _____

Дата " ____ " _____ 201_ р.

Додаток 11.

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

_____ (вид практики)

_____ (назва практики)

студента _____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Факультет _____

Кафедра _____

Освітньо-кваліфікаційний рівень _____

Напрямок підготовки _____

Спеціальність _____ (назва)

_____ курс, _____ семестр, група _____

201__/201__ н.р.

Студент _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

прибув на підприємство, організацію, установу _____

Печатка

підприємства, організації, установи “ ____ ” _____ 201__ року

_____ 00-

(підпис)

(посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Вибув з підприємства, організації, установи _____

Печатка

Підприємства, організації, установи “ ____ ” _____ 201__ року

(підпис)

(посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Студент _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

прибув на підприємство, організацію, установу _____

Печатка

підприємства, організації, установи “ ____ ” _____ 201__ року

(підпис)

(посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Вибув з підприємства, організації, установи _____

Печатка

Підприємства, організації, установи “ ____ ” _____ 201__ року

(підпис)

(посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Відгук і оцінка роботи студента на практиці

(назва підприємства, організації, установи)

РЕКОМЕНДОВАНА ОЦІНКА « _____ »

Керівник практики від підприємства, організації, установи

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Печатка

“ _____ ” _____ 201__ року

Відгук осіб, які перевіряли проходження практики

Висновок керівників практики від університету про проходження практики

Дата складання заліку “ _____ ” _____ 201__ року

Оцінка: за національною шкалою _____

(літерами)

кількість балів _____

(цифрами і літерами)

за шкалою ECTS _____

Керівники практики від університету та члени комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Додаток 12.

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ

Титульний лист звіту має такий вигляд:

Звіт
Студента _____ курсу _____ факультету
Спеціальності_(шифр, назва) _____

(прізвище, ім'я та по батькові)
про проходження практики в _____
(назва навч. закладу)

(місце знаходження закладу)
Груповий методист _____
Керівник практики від кафедри педагогіки _____
Керівник практики від кафедри психології _____

Схема звіту студента-практиканта.

I. Навчальна робота. Позакласна робота з фаху.

1. Загальні відомості про місце і час проходження практики.

2. Відвідування уроків:

а) з спеціальності;

б) з інших предметів.

3. Проведення уроків самим студентом:

а) кількість проведених уроків, їх критична оцінка:

-чи вдалось провести уроки всіх основних типів (якщо ні, вказати причину);

-труднощі, які були при плануванні, у підготовці та в процесі проведення уроку або частини його, як їх подолали;

б) засоби, що використовувались для активізації розумової діяльності учнів на уроці;

в) які навчальні посібники виготовив, оцінка їх та роль цих посібників на уроці.

4. Перевірка зошитів, письмових робіт, щоденників учнів.

5. Робота з невстигаючими учнями (вказати прізвища).

6. Індивідуальна та диференційована робота з учнями, її результати.

7. Позакласна робота з спеціальності, її зміст (тематика та форми проведення заходів, їх кількість, ознайомлення з роботою гуртка, проведення факультативних занять в школі та ін.).

8. Виготовлення наочності.

9. Труднощі у виконанні завдань педпрактики з навчальної роботи, шляхи їх подолання.

10. Оволодіння вміннями та навичками проведення навчальної роботи.

11. Загальні висновки про навчальну роботу.

II. Виховна робота.

1. Клас, за яким закріплений студент.

Прізвище, ім'я по батькові класного керівника.

2. Спостереження за роботою класного керівника, відвідування проведених ним виховних заходів (загальні враження).

3. Відвідування позакласних виховних заходів, проведених іншими студентами (кількість, короткий аналіз).

4. Зміст роботи, проведеної студентом як помічником класного керівника (як класним керівником):

а) вивчення колективу класу та окремих учнів;

б) організація колективних позакласних заходів, тема залікового виховного заходу;

в) керівництво суспільно корисною працею учнів;

г) індивідуальна робота з учнями;

д) робота з батьками учнів.

5. Труднощі у підготовці і проведенні виховних заходів.

6. Ознайомлення із системою виховної роботи школи.

7. Оволодіння вміннями та навичками організації і проведення виховної роботи.

8. Загальні висновки про виховну роботу.

III. Методична робота.

1. Бесіди з директором школи, його заступниками, класним керівником та вчителями (вказати теми бесід).

2. Участь у роботі педагогічних рад, методичних секцій та об'єднань.

3. Ознайомлення з документацією та планами роботи школи (вказати конкретно).

4. Вивчення досвіду роботи кращих учителів.

5. Ознайомлення з психолого-педагогічною та методичною літературою під час практики.

IV. Науково-дослідницька робота.

1. Тема науково-дослідницької роботи; вивчена література з теми; опис спостережень/експериментів, анкетувань/ за темою дослідження.
2. Теми виступів на методичних семінарах.
3. Банк педагогічного досвіду.

V. Висновки.

1. Що дала педпрактика студенту.
2. Позитивне в організації та проведенні практики.
3. Виявленні недоліки (конкретно які), шляхи їх подолання (пропозиції).
4. Пропозиції щодо підготовки, організації і проведення практики.

Звіт підписується і оцінюється керівником від бази практики і разом з іншими документами подається на рецензування керівнику практики від університету.

Звіт з практики захищається студентом в комісії, призначеною завідуючим кафебри.

Список рекомендованої літератури

1. Атаманчук П.С, Криськов А.А., Мендерецький В.В. Збірник задач з фізики /За ред. П.С. Атаманчука. - К.: Школяр, 1996. – 304 с.
2. Атаманчук П.С, Кух А.М. Тематичні завдання еталонних рівнів з фізики. 7-11 класи. - Кам'янець-Подільський: „Абетка-Нова", 2004. – 136 с.
3. Атаманчук П.С, Мендерецький В.В., Панчук О.П. Практикум з безпеки життєдіяльності та охорони праці: Навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2007. – 140 с.
4. Атаманчук П.С, Мендерецький В.В., Панчук О.П. Практикум з безпеки життєдіяльності в особистісноорієнтованій системі підготовки вчителя. // Навчально-методичний посібник. - Кам'янець-Подільський: ПП Руйницький О. А., 2006. – 140 с.
5. Атаманчук П.С., Ляшенко О.І., Мендерецький В.В., Ніколаєв О.М. Методика і техніка навчального фізичного експерименту в старшій школі / Атаманчук П.С., Ляшенко О.І., Мендерецький В.В., Ніколаєв О.М. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. – 420 с.
6. Атаманчук П.С., Панчук О.П. Дидактичні основи формування фізико-технічних компетенцій учнів: Монографія. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011, - 252 с.
7. Баєв Б.Ф. Психологічне вивчення учнів. - К., 1977.
8. В Країні знань: Інтегрований урок (математика з елементами народознавства) //Все для вчителя. — 1999. - № 17-18. С.71-72.
9. Виховні заходи. Сценарії / Упоряд. О.В.Гноїнська. – Х.: Ранок –НТ, 2007. – 302 с.– (Дивограй).
10. Журнали «Все для вчителя», «Виховна робота в школі», «Шкільний світ», «Позакласний час», «Відкритий урок».
11. Ігнатенко М., Соколенко Л. Прикладні задачі в курсі математики // Рідна школа. - 1997. - № 5 – С. 66-67.
12. Іова В., Красномоєць Л. Від правомірної поведінки школяра – до правової культури громадянина України. Навчально-методичний посібник – Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д.Г., 2006.– 156 с.
13. Іова В.Ю., Красномоєць Л.В. Інноваційні методи виховання. Навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2006.– 192 с.
14. Конет І.М., Смержевський Л.О. Математика в означеннях, формулах і задачах: Для учнів та абітурієнтів. – Кам'янець-Подільський: «Абетка», 2008.– 292 с.
15. Конфорович А.Г. Математика лабіринта. К.:1987.
16. Ланіна І.Я. Позакласна робота з фізики – К.: Рад. шк. 1983 – 206 с.
17. Мендерецький В.В., Кух А.М., Ляшенко О.І. Методичні основи організації і проведення навчального фізичного експерименту : навчальний посібник. - Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2006.–216 с.
18. Мендерецький В.В., Панчук О.П. Лабораторні і практичні заняття з безпеки життєдіяльності, цивільної оборони і охорони праці /навчально-методичний

- посібник. – Кам'янець-Подільський: ПП АСТК, 2005. – 138 с.
- 19.Методики викладання фахових дисциплін.
 - 20.Об'єднання-гра «Юнь Поділля». Методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2006.–120 с.
 - 21.Програми, підручники та навчальні посібники з фахових дисциплін.
 - 22.Психологічна наука, вчитель, учень /За ред. В.І.Войтка. — К., 1979.
 23. Пташнік Л.І., Дмитренко П.В. Технічні задачі та завдання:навчальний і посібник з технічних видів праці. - Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2006. – 60 с.
 - 24.Розробки уроків з математики // Все для вчителя. — 1999. — № 17-18. – С.77-81.
 - 25.Семерня О.М. Основи кінематики (матеріали для здійснення оперативного, поточного, тематичного контролю у навчанні фізики): навчально - методичний посібник. - Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2007. – 63 с.
 - 26.Сергієнко В.П. Вивчення фізики у 7 класі 12-річної школи. Методичний посібник. - К.: Шкільний світ, 2007. – 126 с.
 - 27.Середюк Г.М. Педагогічний пошук класного керівника. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002.–120 с.
 - 28.Скобелєв Г.М., Берман В.П. Математика в позаурочний час. К., 1973.
 - 29.Сморжевський Л.О., Липницька І.В. Геометрія 7-9. Дидактичні матеріали та тематичні перевірочні роботи для рівневого навчання. – Кам'янець-Подільський: «Абетка-НОВА», 2002.– 104 с.
 - 30.Сморжевський Л.О., Непочатова Т.С. Геометрія 7-9. Тематичні рівневі перевірочні роботи. – Кам'янець-Подільський: «Абетка-НОВА»,2001.– 88 с.